

Українська література: тенденції розвитку

УДК 821.161.2'04.09:7.034

Лариса Семенюк

Концептизм української барокової поезії: імена та творча реалізація

У статті розглянуто художнє явище концептизму, притаманне українській бароковій літературі XVII ст. **Метою роботи** є дослідження практичної реалізації барокового концептизму в творчості давньоукраїнських поетів – Лазаря Барановича, Івана Величковського, Данила Братковського. Використано історико-літературний, типологічний, герменевтичний **методи дослідження**. **Новизна:** уперше комплексно представлено реалізацію художнього явища концептизму як важливого стильового прийому в практиці українського віршування XVII ст.

Висновки. Доведено, що давньоукраїнські поети – Лазар Баранович, Іван Величковський, Данило Братковський – активно вдавалися до концептів з метою максимального інтелектуального та емоційного впливу на читачів. Встановлено, що шляхи художньої реалізації принципів концептизму залежать від майстерності кожного автора. Лазар Баранович у своїх метафізичних віршах демонструє потужний приклад синтезу словесного і смислового концептів. Для цього він активно використовує граматичну гру слів, алітерації, асонанси, змістові контрасти, повтори, символи. У побудові смислових концептів важливу роль у Барановича відіграє обігрування значення слів, зіставлення віддалених понять, синтезування міфологічних і християнських образів. Іван Величковський, експериментуючи з формою віршів, у своїх вишуканих і дотепних епіграмах вдається до повторів, контрастів, гри слів, символічних образів. Своїми смисловими концептами поет вибудовує ланцюг складних асоціацій, заснованих на конфлікті екзистенційного, метафізичного виміру. Данило Братковський, попри притаманний йому «серйозно-веселий стиль», вкладає у жанрову форму фрашки складне філософське розуміння світу і людини. У цьому йому допомагає словесна вишуканість (повтори, контрасти, антитези, риторичні фігури) та смислові знахідки (зближення семантично віддалених понять, контрастні алегоричні образи), що спрямовують читача до складних екзистенційних роздумів з тонким присмаком іронії.

Ключові слова: бароко, концепт, концептизм, дотепність, стиль

Вступ

Поняття косептизму, що є об'єктом нашого дослідження, ґрунтується на принципі дотепного вислову, заснованого на парадоксальному поєднанні віддалених предметів, явищ, якостей, зв'язок між якими розкриває їхню глибинну сутність із несподіваного боку. Традиційно в літературознавстві його пов'язують зі стильовою течією, напрямком у розвитку іспанської барокової літератури XVII ст., яскравими представниками якого були Алонсо де Ледесма, Франсіско де Кеведо, Бальтазар Грасіан. Проте ряд дослідників, зпоміж яких Ю. Ковалів (Ковалів, 2007: 515), Т. Рязанцева (Рязанцева, 1999), розглядають явище концептизму як один із найбільш впливових напрямів барокової поезії в європейській літературі загалом. Існують спроби відчитування цієї стильової тенденції в польській літературі – на прикладі творчості А. Морштина (Porębowicz, 1893). Прояви барокового концептизму в творчості деяких українських поетів розглядали Р. Радишевський (Радишевський, 1987), Т. Рязанцева (Рязанцева, 1999), Г. Микитюк (Микитюк, 2013: 157–168), Л. Семенюк (Семенюк, 2018: 39–42; Семенюк, 2019: 15–23). **Метою цієї статті** є дослідження практичної реалізації барокового концептизму в творчості давньоукраїнських поетів XVII ст. – Лазаря Барановича, Івана Величковського, Данила Братковського.

Методи й методики

Для досягнення поставленої мети залучено історико-літературний, типологічний, герменевтичний методи дослідження.

Виклад основного матеріалу

Поняття «концепт» – латинського походження, первісна його форма – «conceptus», що означає «задум». В іспанській мові слово «conceptus» змінилося на «concepto» («концепто»), а в італійській стало звучати як «concetto» («кончетто»). Значення терміну теж із часом зазнало зміни: у віршах іспанських поетів він з'являється ще в середині XV ст. у значенні «думка», а вже на початку XVII ст. його розуміли як «роздум», «міркування», «роздумування про щось». Іспанський теоретик В. Грасіан у трактаті «Дотепність або мистецтво швидкого розуму» (1648) тлумачить концепт не як просте міркування про щось, а як «акт розуміння, який виражає зв'язки, що існують між об'єктами» (Gracián y Morales, 1969: 66), тобто надає цьому поняттю філософського забарвлення. Інші теоретики, зокрема Е. Тезауро та

Я. Понтан особливу увагу звертають на дотепність як властивість «швидкого розуму». Для популяризації теорії кончетто на українських теренах найбільшу роль відіграла праця польського теоретика бароко М.-К. Сарбєвського «Про гострий та уїдлиий стиль» (1619–1620), автор якої увів поняття «узгодженого неузгодження» («*concors discordia*»), що розкриває суть дотепного вислову. Цим оксиморичним терміном активно послуговуються й українські теоретики, застосовуючи його для інтерпретації обох понять – концепту і дотепу. Класичне визначення терміну пропонує український теоретик М. Довгалевський: «Концепт – це заперечення узгодженого і ствердження неузгодженого, або це узгоджене неузгодження або неузгоджене узгодження підмета і присудка» (Довгалевський, 1973: 211).

Саме від поняття «концепт» походить термін «концептизм» як назва впливового стильового напрямку літератури доби Бароко, що в XVII ст. посів чільне місце в іспанській та італійській літературі, поступово розповсюджуючись по всій Європі. Становлення концептизму в Україні датується кінцем XVII – початком XVIII ст., що підтверджує більш пізній час розквіту українського бароко.

Концептизм традиційно позиціонують як «складний стиль», твори якого важкі для розуміння. Він вимагав від читача уважного і дбайливого ставлення до тексту, адже зв'язки між об'єктами, виражені за допомогою концептів, не завжди помітні з першого погляду. Витончений концепт привертав увагу і змушував до напруженої розумової праці, яку теоретики бароко цінували як «швидкий (тобто гострий) розум». Відтак, до поета ставилася вимога майстерно поєднувати найбільш віддалені поняття, часто протилежні та суперечливі, водночас знаходячи в них щось подібне. Одним із головних постулатів концептизму була умова лаконічності: автори-концептисти намагалися досягнути граничної стислості виразу поряд із максимальною змістовністю та експресивністю кожного слова. Ідеальним вважався концепт, у якому глибина змісту поєднувалася з вишуканістю його вираження.

Українські теоретики вирізняли два види концептів – словесний та змістовий. Як пише М. Довгалевський, словесний дотеп – це думка, що випливає з одного або двох омонімічних або подібних слів, а смисловий концепт – це дотепний висновок, зроблений поза або проти очікування (Довгалевський, 1973: 215). Тобто, «словесний дотеп – це, по суті, гра слів, а смисловий – гра понять» (Маслюк, 1977: 107).

Джерелами концептів служили метафори, символи, емблеми, ієрогліфи, етимологія слова, омонімічні слова, метонімія, анаграма, гра слів тощо.

В українській бароковій поезії явище концептизму простежується передусім в епіграматичній поезії, що набула великого поширення в XVII ст. Зауважимо, що вчення про концепт українські теоретики теж найчастіше подавали в розділах про епіграматичну та курйозну поезію. І це не випадково, адже в жанрі епіграми – одному з найбільш улюблених і поширених у часи Бароко – талановито сполучаються стислість (лаконізм), концентрація думки (афористичність) та вишуканість (приємність). Ці ознаки вимагають від поета і читача такого напруження інтелектуальних сил, яке здатне принести особливе емоційне задоволення завдяки своїй влучності, дотепності (або концепту).

Знані барокові поети – Лазар Баранович, Іван Величковський, Данило Братковський – активно зверталися до жанру епіграми та інших жанрів, що передбачають особливу формальну вишуканість, експериментування зі словом та його формами (такою є «курйозна поезія» І. Величковського, вірші-фрашки Д. Братковського). Поета Івана Величковського традиційно вважають «майстром малих форм» (Чижевський, 2003). Усе це схиляє до пошуку слідів концептивного мислення у творах цих барокових авторів.

З-поміж представників високої барокової поезії особливо вирізняється творчість Лазаря Барановича, вихованця Київської, Каліської та Віленської колегій. Питання його польськомовної поетичної спадщини досі викликає різні, часто протилежні, оцінки і судження. Адже Л. Баранович – поет дуже різнорідний: з одного боку, він міг бути палким проповідником та моралістом, а з іншого – «людиною, що бавиться придумуванням різних концептів і вкладає їх у структури вірша» (Стефанівська, 2006: 280). Не претендуючи на рівень великих майстрів європейського концептизму (Л. Стефанівська розглядає його творчість як «руський варіант сарматського стилю»), Баранович усе-таки тяжів до вживання вишуканих форм поетичного вислову для передачі складної природи життя і тонких відчущань людини. За словами Р. Радишевського, концептизм виступає «ядром кожного поетичного твору» цього автора (Радишевський, 1987: 162), зокрема у його віршованій польськомовній збірці «Lutnia Apollinowa» («Лютня Аполлонова») 1671 р. Ще одна збірка поета, «Żywoty świętych» («Життя святих»), містить сюжетні вірші на мотиви

агіографії. І. Ісіченко так оцінює цю книгу: «Характерна ознака цієї збірки й поетичного стилю Лазаря Барановича в цілому – концептизм, що передбачає своєрідну художню гру, побудовану на багатозначності слова, змістовому членуванні фразеологізмів, їхньому пародійному обігруванні» (Ісіченко, 2011: 413). «Майстром парадоксу» називає поета Р. Радишевський, наголошуючи, що його творчості притаманні «skomplikowane figury myślowe i słowne» (Radyszewskyj, 1996: 193, 179). Л. Стефанівська визнає, що поезії Барановича був характерний «стиль каламбурів і концептизм, зв'язаний з епіграматичним письменством» (Стефанівська, 2006, с. 280).

Щоб підтвердити слушність цих думок, звернемося до прикладів. Одним із кращих зразків використання концепту у творчості Барановича є вірш зі збірки «Лютня Аполлонова», що має промовисту афористичну назву «Як золото, так болото». Основна ідея, висловлена в ньому, – хто має золото, той неминуче стикається зі злом:

Złoto, zło to, złe to, nie dzielże złota,

Zło to, nie dobra, zła będzie robota,

Dziela ci złoto ktorzy przyrzykaja.

Zło to że dziela zle przeto działają (Baranowicz, 1671: 187).

У цьому вірші важливу роль у побудові концепту відіграє граматична і змістова гра зі словом «złoto», обігрування його смислового навантаження, котре набуває абсолютно протилежних значень завдяки граматичним маніпуляціям, алітераціям та асонансам («złoto», «złe to»). Окрім того, тут реалізуються змістові контрасти: («Zło to, nie dobra»), численні повтори з тонкими граматичними відтінками («złoto», «złe», «zła»). Ключове поняття вірша (золото) не просто символічне, а навмисно гіпертрофоване (утілення зла). В усіх цих випадках маємо виразний словесний концепт, розпізнати який неважко за основними граматичними прийомами, реалізованими у творі.

Майстерність автора-концептиста набуває вищого рівня вияву, коли він застосовує смисловий концепт, відчитати який можна завдяки вдумливому розшифруванню тексту й закладених у ньому сенсів. В аналізованому вірші такою є неочікувана думка про заставу, яка неминуче помножує зло, адже воно поширюється на того, хто отримує за це золото. Небуденність цього смислового концепту – у зіставленні двох віддалених понять, золота і застави, об'єднаних у свідомості автора поняттям зла. Маємо тут приклад концептичної «фігури

думки», що вимагає від читача інтелектуального напруження і викликає асоціації універсального плану.

У вірші «Śmierci lękaјcie a spodziewajcie» автор створює образ клепсидри (приладу для відмірювання часу), з якої невпинно витікає пісок. Тут він не лише розробляє характерний для бароко мотив «vanitas», минулості матеріального світу і його цінностей, а й вдається до барокового смислового концепту за типом аналогії: час стікає так само, як пісок у клепсидрі (Baranowicz, 1671: 124). Цим образом послуговувалися й інші барокові поети, наприклад, І. Величковський.

Одним із прийомів творення концептів у Барановича є синтезування міфологічних і християнських образів. Так, у циклі віршів про вплив на місяці року астрологічних фігур, пов'язаних із рухом сонця, автор знаходить у символіці цих фігур і відображення природних явищ, і містичні знаки. Приміром, Близнюки нагадують йому не лише про те, що у травні тепло чергується з вогкістю, а й про дивовижне сполучення в Ісусі Христі Божої й людської природи (Baranowicz, 1671: 190).

«Ця зашифрованість, – як стверджує Р. Радишевський, – утаємничувала поезію» (Радишевський, 1987: 177). Водночас така закодованість, «загадковий концептивний смисл» є прикметною ознакою поетичної манери автора.

Прийомами концептизму послуговувався й вихованець Києво-Могилянської колегії, що пізніше входив до культурного осередку чернігівського архієпископа Лазаря Барановича, один із найбільш віртуозних українських поетів XVII ст. Іван Величковський. Його вірші підпорядковані досягненню амбітної мети: вияву дотепності, вишуканості і винахідливості для здивування і захоплення читачів. Завдяки цьому він до сьогодні залишається «чи не найбільш яскравою і глибокою постаттю в давній українській літературі» (Яковина, 2010: 85–86).

Створюючи свої курйозні вірші, поет вдається до різноманітних засобів вислову, мовних іграшок, але найвищої майстерності досягає у т. зв. «малих формах» – перекладних і оригінальних епіграмах (Борисенко, 2001; Борисенко, 2004; Семенюк, 2018).

У збірці «Зегар з полузегарком» (1690), присвяченій бароковій темі часу, автор демонструє не тільки вміння заглиблюватися у метафізичні виміри буття, а й потужне експериментування з формою. Основний зміст віршів складає тлумачення символіки годин, що відкриває простір для барокового концептизму. Словесний концептизм

найчастіше досягається завдяки повторам, контрастам, які формують загальну антитетичну структуру творів. Наприклад:

Час 1. Нощный.

Час гласит первый: «Радуйся, єдина

В тмѣ міра сего свѣт родшая Сына» (Величковський, 1972: 63).

Повтори та протиставлення «надають ясності ходу думок та роблять епіграму гострішою, „пікантношою”» (Чижевський, 2003: 39). Як справедливо зазначив архієпископ Ігор Ісіченко, у віршах Величковського «постійним джерелом антитетичності є сам образ Пречистої Діви – водночас земної людини й матері Божого Сина» (Ісіченко, 2011: 374).

Ще один прийом барокового концептизму – гра слів найповніше реалізується в циклі «Минуты», де використано анафору зі словами «минет» або «минут»:

Минет младенчество.

Минет отрочество.

Минет юношество.

Минет мужество і т. д. (Величковський, 1972: 64).

Полісемантизм цих віршів породжує смислові концепти, пов'язані з різними рівнями читання тексту: зовнішнім, що демонструє плинність земного життя («минет» – мине), та прихованим (духовним), що асоціюється із непроминальністю часу як такого.

Друга збірка Івана Величковського – «Млеко, от овцы пастыру належное» (1691), за словами архієпископа І. Ісіченка, «витримана в культурі вибагливої барокової гри» (Ісіченко, 2011: 376). Смисловий концептизм простежується вже у вступних віршах-епіграмах: мотив молока, що його вівці приносять пастухові, переплітається із семантикою материнського молока, яким Богородиця годувала Ісуса Христа.

Різноманітні раки, паліндроми, лабіринти, акровірші, анаграми, що складають цю збірку, є характерними зразками метафізичних творів, у яких «кожне слово, ба навіть кожна літера мають... містичне підґрунтя» (Борисенко, 2004: 346). Сенс цих метафізичних одкровенень, зашифрованих засобами мови, К. Борисенко вбачає в тому, що «через необмежені можливості слова автор намагається прийти до розуміння таємниць світобудови» (Борисенко, 2004: 346).

Найбільшої віртуозності слова і думки І. Величковський досягає в епіграмах, що переважно є перекладами (переспівами) творів англійського латиномовного епіграматиста Джона Оуена. Так, у вірші

«На образ старця, держащого клепсидру» автор пропонує власну інтерпретацію біблійної сентенції: «Ти порошок – і до пороху вернешся» (Буття 3:19). Для цього він використовує образ піщаного годинника (зауважимо, що годинник – найбільш прозорий символічний образ часу), майстерно пов'язуючи його із топосом праху:

Всує, старче, клепсидрним пѣском измѣряєш
 Дни твоя и толико еще жити чаєш,
 Не вѣси, минуту ли преживеши цѣлу,
 много ест пѣска в гробѣ, а несть жизни тѣлу

(Величковський, 1972: 135).

Пісок, яким вимірюється час у клепсидрі, нагадує поетові земний порошок, у який неминуче перетвориться тлінне тіло людини («пѣсок клепсидрний» – «пѣсок в гробѣ»). Проте на цьому ланцюжок асоціацій не вичерпується. На завершення автор пропонує несподіваний поворот думки (смісловий концепт): «много ест пѣска в гробѣ, а несть жизни тѣлу» (Величковський, 1972: 135). Неважко помітити, що таку вишукану «фігуру думки» поет творить небагатьма формальними засобами, які становлять словесний дотеп. Це дві пари повторів: «пѣском – пѣска» і «жити – преживеши» та протиставлення понять: «дни» – «минута», «много ест» – «несть». Смісловий дотеп цього вірша досягається завдяки несподіваному зближенню віддалених понять – годинник і гріб, життя і тлінність, вічність і дочасність. Загалом Іван Величковський у своїх поетичних мініатюрах демонструє майстерність творення подібних концептів, заснованих на конфлікті екзистенційного, метафізичного виміру.

Умінням творити майстерні концепти відзначається також поетична спадщина польськомовного українського поета другої половини XVII ст. Данила Братковського, автора поетичної книжки «Świat po części przeuzrzany» («Світ, по частинах розглянутий») (Краків, 1697). Його поетичні твори зазвичай мають жанрову форму епіграми (фрашки) із притаманним їй концептизмом, «який мав на меті вразити читача, здивувати його, ввести у стан емоційної амбівалентності» (Бай, 2013: 12). За словами А. Макарова, манеру письма автора характеризує «серйозно-веселий стиль», що передбачає «тонкі дотепи й замасковані жарти» (Макаров, 1994: 273). Учені визнають, що дотепність у поєднанні з філософічністю та гостротою вислову – одна з найхарактерніших художньо-стильових ознак поезії Данила Братковського. Вона служить «яскравим прикладом використання

концепту як основного художнього засобу відтворення дійсності в бароковій літературі» (Бай, 2015: 263).

За спостереженням О. Бай, парадокс концепту як «згідної незгідності» закладено уже в назві поетичної збірки Д. Братковського: світ хоч і поділений на частини з огляду на його різноманітність, проте залишається цілісним і неподільним у своїй суті; він – лише універсальний образ, забарвлення якому – доброго чи поганого – надають люди (Бай, 2015: 266–267).

Бароковий образ світу представлено і в ряді віршів збірки, як-от:

Świat gani dobrych, świat złych często chwali

Czym się to dzieje? Każdy sobie gali!

Świat niestateczny cuda robi z nami –

My świat, braciszku, my to robim sami!

My to robimy, a świat winujemy

Osoba winna, my obraz bijemy (Братковський, 2004: 140).

У цьому вірші авторська думка набуває концептичного оформлення за допомогою словесного і смислового дотепів. Словесна вишуканість досягається повторами (лексему «świat» вжито п'ять разів), численними контрастами («gani» – «chwali», «złych» – «dobrych», «my» – «świat», «osoba» – «obraz») та антитезами («My to robimy, a świat winujemy», «Osoba winna, my obraz bijemy»). Додаткову роль відіграє також розмовна форма звертання до читача/слухача («braciszku») та риторична фігура («My świat, braciszku, my to robim sami!»), що створює несподіваний іронічний ефект.

Смисловий концепт цього вірша досягається завдяки максимальному зближенню одиничного, часткового («my») із загальним («świat»), що викликає нову асоціацію: «Osoba winna, my obraz bijemy». Бачимо, як шляхом зближення семантично віддалених понять формується небуденний сенс вірша, що не лише викликає здивування і захоплення, а й спонукає до роздумів екзистенційного характеру.

Д. Братковський часто вдається до використання алегоричних образів, що творять смислові опозиції. Так, у вірші «Do Podroźnego» поет змальовує людину, яка перебуває в невпинній подорожі, під час якої на неї чатують нещастя і хвороби. Сенс вірша зосереджено в заключних рядках:

Wilkci y złodziej po nosy wędruie,

A trzeci błazen, co ich naśladiue (Братковський, 2004: 74).

У цьому вірші вовк, злодій та блазень – це, з одного боку, «реалії подорожі людини, яка мандрує по цей бік ночі» (Яковина, 2010: 125), а з іншого – виразні складові смислового концепту. Перші два образи, як уособлення тваринного світу («вовк») і світу людського («злодій») передають трагізм буття. Не випадковими є і час дії – ніч та мотив мандрів, що символізують рух людини по земній «юдолі». Доповнення цієї картини образом блазня руйнує драматичну напругу, надає сцені іронічного відтінку, створює додаткову інтригу: засліплена темнотою ночі людина не помічає, наскільки драматичним та водночас комічним є її існування. На розуміння й усвідомлення цього, власне, і спрямований бароковий смисловий концепт.

Ряд прикладів, узятих із творчості поетів другої половини XVII ст. – Лазаря Барановича, Івана Величковського та Данила Братковського – можна продовжувати. Так само можна розширювати коло авторів, у творчості яких відчитується явище барокового концептизму. Серед таких імен варто назвати передусім поетів-метафізиків Стефана Яворського, Пилипа Орлика, Івана Максимовича.

Наукова новизна

Уперше комплексно представлено реалізацію явища концептизму як важливого стильового прийому в практиці українського віршування XVII ст.

Висновки

Доведено, що давньоукраїнські поети – Лазар Баранович, Іван Величковський, Данило Братковський – активно вдавалися до концептів з метою максимального інтелектуального та емоційного впливу на читачів. Встановлено, що шляхи художньої реалізації принципів концептизму залежать від майстерності кожного автора. Лазар Баранович у своїх метафізичних віршах демонструє потужний приклад синтезу словесного і смислового концептів. Для цього він активно використовує граматичну гру слів, алітерації, асонанси, змістові контрасти, повтори, символи. У побудові смислових концептів важливу роль у Барановича відіграє обігрування значення слів, зіставлення віддалених понять, синтезування міфологічних і християнських образів. Іван Величковський, експериментуючи з формою віршів, у своїх вишуканих і дотепних епіграмах вдається до повторів, контрастів, гри слів, символічних образів. Своїми смисловими концептами поет вибудовує ланцюг складних асоціацій, заснованих на конфлікті екзистенційного, метафізичного виміру.

Данило Братковський, попри притаманний йому «серйозно-веселий стиль», вкладає у жанрову форму фрашки складне філософське розуміння світу і людини. У цьому йому допомагає словесна вишуканість (повтори, контрасти, антитези, риторичні фігури) та смислові знахідки (зближення семантично віддалених понять, контрастні алегоричні образи), що спрямовують читача до складних екзистенційних роздумів з тонким присмаком іронії.

Отже, у віршах Лазаря Барановича, Івана Величковського, Данила Братковського представлено різні прийоми творчої реалізації концептизму як важливого стильового засобу барокової літератури.

Література

Бай, О. (2013). Стилiстична своєрiднiсть поезiї Данила Братковського. *Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи*, 2, 11–14.

Бай, О. (2015). Риторично-концептичні засади написання старопольської збірки «Świat po szczęści przeuzrzany» Данила Братковського. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*, VII, 263–269.

Борисенко, К. (2001). Епіграми І. Величковського в контексті української літератури бароко. *Літературознавчі обрії*. Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2, 3–7.

Борисенко, К. (2004). Курйозні вірші Івана Величковського. *Київські полоністичні студії*. Київ, VI, 341–347.

Братковський, Д. (2004). *Świat po szczęści przeuzrzany. Śвіт, по частинах розглянутий* (Фототипічне видання. Переклад. Джерела. Студії). Луцьк: Волинська обласна друкарня.

Величковський, І. (1972). *Твори*. Київ: Наукова думка.

Довгалевський, М. (1973). *Поетика: (Сад поетичний)*. Київ: Мистецтво.

Ісіченко, І. (2011). *Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.)*. Львів–Київ–Харків : Святогорець.

Ковалів, Ю. (2007). *Літературознавча енциклопедія*. (т. 1, с. 515–516). Київ: ВЦ «Академія».

Макаров, А. (1994). *Світло українського бароко*. Київ : Мистецтво.

Маслюк, В. (1977). Теорія кончетто у вітчизняних латиномовних поетиках XVII – першої половини XVIII ст. *Іноземна філологія*, 45, 103–110.

Микитюк, Г. (2013). Бароковий концептизм поезії Данила Братковського. *Волинська філологічна: текст і контекст*, 16, 157–168.

Радишевський, Р. (1987). Бароковий концептизм поезії Лазаря Барановича. *Українське літературне бароко*. Київ: Наукова думка, 156–177.

Рязанцева, Т. (1999). *Змалювати думку (Концептизм як напрям метафізичної поезії в літературі Європи доби Барокко)*. Київ: СП «Українська книга».

Семенюк, Л. (2018). «Майстер малих форм»: про метафізику та бароковий концептизм Івана Величковського. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 1(28), 39–42.

Семенюк, Л. (2019). Метафізична проблематика та бароковий концептизм поезії Данила Братковського: єдність змісту і форми. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки*, 2 (90), 15–23. DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.2\(90\).2019.15-23](https://doi.org/10.35433/philology.2(90).2019.15-23)

Стефанівська, Л. (2006). Głos swojski i gym domowy. Польськомовна творчість Лазаря Барановича як руський варіант сарматського стилю. *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze*, 21, 275–289. URL: <https://salo.li/ade3A02>

Чижевський, Д. (2003). Майстер малих форм. *Українське літературне бароко: Вибрані праці з давньої літератури*. Київ, 57–85. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chyb04.htm>

Яковина, О. (2010). *Метафізика в поезії: Україна XVII століття*. Львів: Опілля.

Baranowicz, L. (1671). *Lutnia Apollinowa koźdej sprawie gotowa*. Київ.

Gracián y Morales, B. (1969). *Discurso Segundo. Agudeza y arte de ingenio*. Madrid, 1.

Porębowicz, E. (1893). *Andrzej Morsztyn: przedstawiciel baroku w poezji polskiej*. Kraków.

Radyszewskýj, R. (1996). *Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do początku XVII wieku*. Kraków: Wydawnictwo oddziału Polskiej akademii nauk.

References

Bai, O. (2013). *Stylistyczna svoieridnist poezii Danyla Bratkovskoho* [Stylistic originality of Danylo Bratkovskyy's poetry]. *Ukraina ta Polshcha: mynule, sohodennia, perspektyvy*, 2, 11–14 (in Ukrainian).

Bai, O. (2015). *Rytorychno-kontseptychni zasady napysannia staropolskoi zbirky «Świat po części przezyrzany» Danyla Bratkovskoho* [Rhetorical and conceptual principles of writing the Old Polish collection "Świat po części przezyrzany" by Danylo Bratkovskyy]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, VII, 263–269 (in Ukrainian).

Borysenko, K. (2001). *Epihramy I. Velychkovskoho v konteksti ukraïnskoi literatury baroko* [Epigrams of I. Velychkovskyy in the context of Ukrainian baroque literature]. *Literaturoznachchi obrii* [Literary horizons]. Kyiv: Instytut literatury im. T.H. Shevchenka NAN Ukrainy, 2, 3–7 (in Ukrainian).

Borysenko, K. (2004). *Kuriozni virshi Ivana Velychkovskoho* [Curious poems of Ivan Velichkovskyy]. *Kyivski polonistychni studii*, VI, 341–347 (in Ukrainian).

Bratkovskyy, D. (2004). *Svit, po chastynakh rozghlianutyi (Fototypichne vydannia. Pereklad. Dzherela. Studii)* [The world, examined in parts (Phototype edition. Translation. Sources. Studios)]. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia.

Velychkovskyi, I. (1972). *Tvory* [Writings]. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Dovhalevskyi, M. (1973). *Poetyka: (Sad poetychnyi)* [Poetics: (Poetic garden)]. Kyiv: Mystetstvo (in Ukrainian).

Isichenko, I. (2011). *Istoriia ukrainskoi literatury: epokha Baroko (XVII–XVIII st.)* [History of Ukrainian literature: Baroque era (17th –18th centuries)]. Lviv–Kyiv–Kharkiv: Sviatohorets (in Ukrainian).

Kovaliv, Yu. (2007). *Literaturoznavcha entsyklopediia* [Literary encyclopedia]. (Vol. 1, pp. 515–516). Kyiv: VTs «Akademiia». [in Ukrainian].

Makarov, A. (1994). *Svitlo ukrainskoho baroko* [The light of the Ukrainian Baroque]. Kyiv: Mystetstvo (in Ukrainian).

Masliuk, V. (1977). *Teoriia konchetto u vitchyznianykh latynomovnykh poetykakh XVII – pershoi polovyny XVIII st.* [The theory of concetto in domestic Latin poetics of the 17th – the first half of the 18th century]. *Inozemna filolohiia*, 45, 103–110 (in Ukrainian).

Mykytiuk, H. (2013). *Barokovyi konseptyzm poezii Danyla Bratkovskoho* [Baroque conceptismo of Danylo Bratkovskyy's poetry]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*, 16, 157–168 (in Ukrainian).

Radyshevskyi, R. (1987). *Barokovyi konseptyzm poezii Lazaria Baranovycha* [Baroque conceptismo of Lazar Baranovych's poetry]. *Ukrainske literaturne baroko*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 156–177 (in Ukrainian).

Riazantseva, T. (1999). *Zmaliuvaty dumku (Konseptyzm yak napriam metafizychnoi poezii v literaturi Yevropy doby Barokko)* [Draw a thought (Conceptism as a direction of metaphysical poetry in European literature of the Baroque era)]. Kyiv: Ukrainska knyha (in Ukrainian).

Semeniuk, L. (2018). «*Maister malykh form*»: *pro metafizyku ta barokovyi konseptyzm Ivana Velychkovskoho* ["The Master of Small Forms": About the Metaphysics and Baroque Conceptism of Ivan Velichkovsky]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka*, 1(28), 39–42 (in Ukrainian).

Semeniuk, L. (2019). *Metafizychna problematyka ta barokovyi konseptyzm poezii Danyla Bratkovskoho: yednist zmistu i formy* [Metaphysical problematics and baroque conceptismo of Danylo Bratkovskyy's poetry: unity of content and form]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii: Filolohichni nauky*, 2 (90), 15–23. DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.2\(90\).2019.15-23](https://doi.org/10.35433/philology.2(90).2019.15-23) (in Ukrainian).

Stefanivska, L. (2006). *Głos swojski i rym domowy. Polskomovna tvorchist Lazaria Baranovycha yak ruskyi variant sarmatskoho stylu* [Głos swojski i rym domowy. The Polish-language work of Lazar Baranovych as a Ruthenian version of the Sarmatian style]. *Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze*, 21, 275–289. URL: <https://salo.li/ade3A02> (Accessed 07 May 2023) (in Ukrainian).

Chyzhevskiy, D. (2003). Maister malykh form [Master of small forms]. *Ukrainske literaturne baroko: Vybrani pratsi z davnoi literatury*. Kyiv, 57–85. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chyb04.htm> (Accessed 04 May 2023) (in Ukrainian).

Yakovyna, O. (2010). *Metafizyka v poezii: Ukraina XVII stolittia* [Metaphysics in poetry: Ukraine of the 17th century]. Lviv: Opillia (in Ukrainian).

Baranovych L. (1671). *Liutnia Apollona hotova na vse* [Apollo's lute is ready for anything]. Kyiv (in Polish).

Gracián y Morales, B. (1969). *Discurso Segundo. Agudeza y arte de ingenio* [Second speech. Sharpness and art of wit]. Madrid, 1 (in Spanish).

Porembovych E. (1893). *Andzhei Morshtyn: predstavnyk baroko v polskii poezii* [Andrzej Morsztyn: representative of baroque in Polish poetry]. Krakiv (in Polish).

Radyshevskiy R. (1996). *Polskomovna ukrainska poezia vid kintsia XVI do pochatku XVII st.* [Polish-language Ukrainian poetry from the end of the 16th to the beginning of the 17th century]. Krakiv: Vydavnytstvo filii Polskoi akademii nauk (in Polish).

Larysa Semeniuk. Conceptismo of Ukrainian baroque poetry: names and creative realization.

The article examines the artistic phenomenon of conceptismo inherent in the Ukrainian baroque literature of the 17th century. **The purpose** of the work is to study the practical implementation of baroque conceptismo in the work of ancient Ukrainian poets – Lazar Baranovych, Ivan Velychkovskyy, and Danylo Bratkovskyy. Historical and literary, typological, and hermeneutic research **methods** were used. **Novelty:** the implementation of the artistic phenomenon of conceptismo as an important stylistic technique in the practice of Ukrainian poetry of the 17th century is comprehensively presented for the first time.

Conclusions. It has been proven that ancient Ukrainian poets – Lazar Baranovych, Ivan Velychkovskyy, Danylo Bratkovskyy – actively resorted to concepts with the aim of maximum intellectual and emotional impact on readers. It has been established that the ways of artistic implementation of the principles of conceptismo depend on the skill of each author. In his metaphysical poems, Lazar Baranovych demonstrates a powerful example of the synthesis of verbal and semantic concepts. For this, he actively uses the grammatical play of words, alliteration, assonance, meaningful contrasts, repetitions, and symbols. In the construction of semantic concepts, Baranovych attached importance to meaning of words, juxtaposing distant concepts, and synthesizing mythological and Christian images. Ivan Velychkovsky, experimenting with the form of poems, resorts to repetitions, contrasts, word play, and symbolic images in his exquisite and witty epigrams. The poet builds a chain of complex associations based on the conflict of the existential and metaphysical dimension using his semantic concepts. Danylo Bratkovskyy, despite his inherent "serious-funny style", invests a complex philosophical understanding of the world and man in the genre form of the frasca. In this he is helped by verbal sophistication (repetitions, contrasts, antitheses, and rhetorical figures) and semantic findings

(convergence of semantically distant concepts and contrasting allegorical images), which direct the reader to complex existential reflections with a subtle taste of irony.

Key words: baroque, concept, conceptismo, wit, style.

Семенюк Лариса Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-6619-9695>; nediljalar@gmail.com